

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра Економіки підприємства та організації підприємницької діяльності
(найменування кафедри)

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
Янковий О.Г.

_____ (підпис)
“ ____ ” _____ 2018 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
(шифр та найменування спеціальності)
за магістерською програмою професійного спрямування
«Економіка та стратегія розвитку підприємства»
(назва магістерської програми)

на тему: **«Організація оплати праці на підприємстві (на прикладі ТОВ
«Цемент»)»**

Виконавець:

студент 6 курсу групи М-14 центру заочної
форми навчання
Дідоренко Анастасія Олександрівна _____

Науковий керівник:

д.е.н, професор
(науковий ступінь, вчене звання)
Янковий Олександр Григорович _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

АНОТАЦІЯ

Дідоренко А.О. «Організація оплати праці на підприємстві (на прикладі ТОВ «Цемент»)».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» за магістерською програмою
(цифр та назва спеціальності)

професійного спрямування «Економіка та стратегія розвитку підприємства». -
(назва магістерської програм)

Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2018.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти оплати праці як економічної категорії. Проаналізовано динаміку основних показників ТОВ «Цемент» та фонд оплати праці ТОВ «Цемент».

Запропоновано заходи щодо оптимізації оплати праці на підприємстві ТОВ «Цемент»

Ключові слова: оплата праці, фонд оплати праці, організація оплати праці, оптимізація оплати праці.

ANNOTATION

Didorenko A. "Organization of labor remuneration at enterprise (on the example of the LLC "Cement")"

Qualifying work on obtaining a master's degree in the specialty 076 «Entrepreneurship, trade and exchange activity under the master's program «Economics and enterprise development strategy». – Odessa National Economics University.
 – Odessa, 2018.

The work deals with the theoretical aspects of labor remuneration as an economic category. Author analysis dynamics of the main factors and fund of labor remuneration the LLC «Cement». It is proposed to update the system of remuneration LLC «Cement».

Keywords: labor remuneration, wage fund, wage organization, optimization of labor remuneration.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОПЛАТИ ПРАЦІ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ.....	7
1.1. Поняття, види, форми, системи оплати праці.....	7
1.2. Правове регулювання оплати праці на підприємствах України.....	17
1.3. Досвід деяких зарубіжних країн щодо застосування систем оплати праці (на прикладі США, Франції та Японії).....	24
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ОПЛАТИ ПРАЦІ ТОВ «ЦЕМЕНТ».....	33
2.1. Загальна характеристика діяльності ТОВ «Цемент».....	33
2.2. Динаміка основних економічних показників ТОВ «Цемент».....	41
2.3. Аналіз фонду оплати праці ТОВ «Цемент».....	53
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ «ЦЕМЕНТ».....	67
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	83
ДОДАТКИ.....	89

ВСТУП

Актуальність теми роботи. В умовах сьогодення велика увага звертається на реформування та зміну форм, систем оплати праці, пошук нових підходів на підприємствах України. Низький рівень оплати праці є однією з основних проблем економіки України сьогодення.

Оплата праці є однією з основних складових життя людей, від якого залежить якість їхнього життя, майбутні пенсії, їх психічне, емоційне фізичне здоров'я.

З часів набуття Україною незалежності було прийнято безліч нормативно-правових актів, здійснено багато дій, у сфері держаного регулювання оплати праці але цього виявилось недостатньо: низькі розміри заробітних плат, непокриття заробітною платою витрат населення, високі ціни на усе, зіткнення з цим викликає безліч запитань, наукових та громадських дискусій, невдоволень.

Ця тематика є досить актуальною у соціально-економічних науках. Існуючі наукові дослідження з даної тематики є дещо застарілими, як у теоретичному аспекті так і в практичному, вимагають постійного оновлення, і дослідження оплати праці на ТОВ «Цемент» є дуже актуальним.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини щодо оплати праці в Україні, показники оплати праці ТОВ «Цемент».

Предметом дослідження є — теоретичні аспекти оплати праці в Україні, розробка методів удосконалення організації оплати праці ТОВ «Цемент».

Мета кваліфікаційної роботи — комплексне дослідження теоретичних аспектів оплати праці в Україні, надання теоретичних та практичних рекомендацій, направлених на удосконалення організації оплати праці ТОВ «Цемент».

Завдання, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети:

- 1) проаналізувати теоретичні аспекти визначення, видів, форм, систем оплати праці, дати авторське визначення оплати праці.
- 2) охарактеризувати законодавство України у сфері оплати праці.

- 3) дослідити міжнародно-правовий досвід оплати праці на прикладі Сполучених Штатів Америки, Франції та Японії), виразити авторське бачення можливості застосування даних систем в Україні.
- 4) надати характеристику діяльності Товариства з обмеженою діяльністю «Цемент».
- 5) проаналізувати динаміку основних економічних показників ТОВ «Цемент».
- 6) здійснити аналіз фонду оплати праці ТОВ «Цемент».
- 7) запропонувати заходи щодо оптимізації організації оплати праці ТОВ «Цемент».

При виконанні роботи були використані різні методи наукового пізнання. Їх вибір зумовлений необхідністю комплексного та різнобічного дослідження теми магістерської роботи та специфікою предмету та об'єкту дослідження. Були використані загальнонаукові методи, такі як діалектичний метод, системного аналізу, конкретизації. За допомогою формально-логічного методу були системно досліджені поняття, види, форми, системи оплати праці та надано авторське бачення поняття оплати праці. економіко-статистичний метод використовувався для наведення певних даних щодо діяльності ТОВ «Цемент». Порівняльний був основним прийомом для дослідження систем оплати праці у деяких зарубіжних країнах та його співставлення з українськими реаліями та дослідження показників діяльності ТОВ «Цемент». Формально юридичним методом досліджено та проаналізовано чинне законодавство України у сфері оплати праці.

Також використано графічний метод для візуального відображення результатів дослідження, метод факторного аналізу для дослідження фонду оплати праці ТОВ «Цемент».

У роботі були використані праці вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері економіки та права. Зокрема, праці економістів В.М. Божко, К.Ф. Брезицької, Ф.Ф. Бутинець, С.В. Васильчака, О.В. Дубовської, В.П. Пашуто, Н.М. Жидовської, В.С. Марцина, Н.О. Божок, Л.В. Васюренко, А.М. Колот та ін.

Практичне значення отриманих результатів: висновки кваліфікаційної роботи можуть слугувати для удосконалення організації оплати праці ТОВ «Цемент». Також можуть використовуватися при написанні наукових, науково-кваліфікаційних робіт, у процесі викладання навчальних дисциплін, у ході вивчення яких зачіпаються питання щодо теоретичних і практичних аспектів оплати праці в Україні.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи: у ході написання роботи успішно прийнято участь у Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та права” з доповіддю на тему «Державне регулювання оплати праці в Україні» за результатами якої опубліковано збірник тез.

Структура та обсяг роботи: робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури.

У першому розділі роботи досліджуються теоретичні питання щодо поняття, видів, форм та систем оплати праці, її правове регулювання в Україні та досвід деяких зарубіжних країн у даній сфері (на прикладі США, Франції, Японії).

У другому розділі роботи надається загальна характеристика діяльності, аналізуються динаміка основних економічних показників діяльності та фонд оплати праці ТОВ «Цемент».

У третьому розділі роботи запропоновано заходи щодо оптимізації організації оплати праці ТОВ «Цемент».

Загальний обсяг роботи становить 88 сторінок друкованого тексту. Список використаної літератури нараховує 61 джерел, містить 14 таблиць, 1 малюнок та 3 додатка.

ВИСНОВКИ

На сьогоднішній день організація оплати праці є важливою складовою ефективного розвитку економіки України. З метою збільшення доходів населення та підвищення продуктивності праці на підприємствах існує система організації оплати праці.

У широкому сенсі, оплата праці — це економічна категорія, яка відображає вартісну та кількісну вартість робочої сили та спрямовує діяльність підприємства, установи, організації щодо сплати винагороди працівникам за виконану ними роботу. У вузькому сенсі оплата праці — це винагорода, яка виражається як правило у грошовому виразі, яку роботодавець виплачує робітнику за виконану ним роботу.

Державне регулювання оплати праці здійснюється за допомогою правового регулювання даної сфери суспільних відносин. Так, на даний момент існує низка нормативно-правових актів у сфері оплати праці, які є універсальними та їх дія розповсюджується на всі підприємства України. На конкретних підприємствах правове регулювання здійснюється актами колективної дії — колективними договорами та угодами, які детально регламентують організацію оплати праці на конкретному підприємстві. Трудове законодавство України на даний момент знаходиться у стадії реформування та імплементації норм міжнародного трудового законодавства, що є позитивним для майбутнього економіки України.

Аналіз систем оплати праці на прикладі деяких зарубіжних країн дає змогу зробити висновки, що такі системи можуть бути застосовані частково на деяких підприємствах України, оскільки, по-перше в цих країнах економіка є стабільною та кожне підприємство України та його фінансові можливості щодо запровадження тієї чи іншої системи є різними і рішення щодо застосування будь-якої моделі на підприємстві повністю або частково повинно прийматися індивідуально.

Цементна промисловість України є динамічно розвинутою галуззю економіки України. Товариство з обмеженою відповідальністю «Цемент» є

найбільшим підприємством з виробництва цементних виробів на півдні України.

На підприємстві використовуються новітні технології та впроваджуються зарубіжні інновації у всіх сферах діяльності підприємства, що сприяє його розвитку та виходу на міжнародну арену цементної промисловості.

Економічні показники діяльності ТОВ «Цемент» за період з 01.01.2014-31.12.2016 підтверджують те, що з кожним роком підприємство збільшує промислові потужності, у багатьох випадках за рахунок займаних коштів, що пов'язано з нестабільністю та кризою української економіки. Проте, незважаючи на це, підприємство рухається у напрямку розвитку та поступово збільшує свою рентабельність.

За результатами факторного аналізу фонду оплати праці найбільш позитивний вплив на фонд оплати праці має рівень заробітної плати на одного працівника. Найбільш негативний вплив на фонд оплати праці має зменшення кількості працівників та рівень реалізованої продукції, взаємозв'язок між цими показниками.

Слід зазначити, що на підприємстві ТОВ «Цемент» спостерігається доволі висока плинність кадрів та фонд оплати праці є середнім за сумами, які виділяються на рік. Однак, ТОВ «Цемент» здійснює планування та аналіз фонду заробітної плати шляхом застосування методу розрахунку середньої заробітної плати на основі планової чисельності визначених категорій працюючих і планових фондів їхньої заробітної плати. Планування фонду заробітної плати керівників, фахівців і службовців здійснюється на основі даних про чисельність і посадові оклади згідно зі штатним розписом з урахуванням невиходів через хворобу, а також установлених надбавок і доплат. Використання даних методів є важливим для правильного розподілу фонду оплати праці на підприємстві.

З метою підвищення продуктивності праці ТОВ «Цемент» необхідно здійснити ряд дій. По-перше, це зміна системи преміювання на підприємстві на помісячну премію для усіх категорій працівників та введення оцінювальної

системи преміювання на ТОВ «Цемент». Підприємство надає працівникам повний соціальний пакет, здійснює транспортування, харчування співробітників. Для розширення матеріальних та нематеріальних чинників мотивації працівників необхідно здійснити розроблення програм професійного навчання працівників підприємств, створення системи подарунків на свята, надання відгулів, публічне та особисте визнання, специфічні стимули (похвала, критика), надання додаткової відпустки за вислугу років (за кожен 1 рік роботи 2 дні).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брезицька К.Ф. Аналіз сучасних систем оплати праці в зарубіжних країнах / К.Ф. Брезицька // Управління розвитком. – 2011. – № 8. – С. 30-31.
2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / Ф. Ф. Бутинець. – 7-е вид., доповн. і переробл. – Житомир : Рута, 2006. – 832 с.
3. Васильчак С.В. Теоретичні основи формування оплати праці на підприємстві / С.В. Васильчак, О.Р. Жидяк, Т.М. Полянчич // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУУ, 2011.
4. Дубовська О. В. Теоретичні засади заробітної плати як соціально-економічної категорії / О. В. Дубовська // Вісник ДДФА. Економічні науки. - 2014. - № 2. - С. 23-32.
5. Жидовська Н. М. Удосконалення систем оплати праці України з урахуванням зарубіжного досвіду / Н. М. Жидовська, О. С. Прокопишин, М. Б. Бойчун // Зб. наук. праць Таврійського державного агротехнологічного університету. Економічні науки. - 2012. - Т. 2, № 2 (18). - С. 138-146.
6. Петрова І. Л. Сегментація ринку праці: теорія і практика регулювання / І. Л. Петрова - К. : Таксон, 1997. - 246 с.
7. Колот А.М. Економіка праці і соціально-трудова відносина : [підручник] / А.М. Колот, О.А. Грішнова, О.О. Герасименко [та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Колота. – К. : КНЕУ, 2009. – 711 с.
8. Пашуто В. П. Организация, нормирование и оплата труда на предприятии : [учеб.-практ. пособ.] / В. П. Пашуто. - М. : КНОРУС, 2005. - 311 с.
9. Божко В. М. Розмежування змісту термінів «заробітна плата» і «оплата праці» на основі аналізу наукових праць ХХІ століття / В. М. Божко // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2010. – № 4. – С. 50–56.
10. Глухова С. В. Підходи до сутності заробітної плати / С. В. Глухова, А. А. Зотова. // Молодий вчений. – 2016. – №12. – С. 698–701.

11. Пашерстник А.Е. Правовые вопросы вознаграждения за труд рабочих и служащих /А.Е.Пашерстник. –М.:Изд-во АН СССР, 1949, –352 с.
12. Лившиц Р.З. Заработная плата в СССР: правовые исследования/ Р.З.Лившиц. –М.: Наука, 1972. –272 с.;
13. Конвенція Міжнародної організації праці № 95 про захист заробітної плати: Женева 6 червня 1949 р.// Конвенції та рекомендації: Ухвалені Міжнародною організацією праці. –К,; Женева, 2001. –Т.1–С. 486-492.
14. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР// Відомості Верховної Ради України. –1995. –№ 17. –Ст. 121.
15. Марцин В. С. Економіка торгівлі / В. С. Марцин. – Київ: Знання, 2008. – 603 с. – (2-ге вид., випр. і доп.).
16. Божок Н. О. Дослідження питань форм та систем оплати праці / Н. О. Божок, Н. В. Баланович. // Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна «Проблеми економіки транспорту». – 2015. – №9. – С. 65–70.
17. Васюренко Л. В. Теоретичні засади державного регулювання оплати праці / Л. В. Васюренко. // Чорноморські економічні студії. – 2018. – №25. – С. 31–34.
18. Яловецька О. В. Правове регулювання оплати праці [Електронний ресурс] / О. В. Яловецька // Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_low/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2009/09vovrop.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1.
19. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
20. Конвенція Міжнародної організації праці № 28 про запровадження процедури встановлення мінімальної заробітної плати: 16 червня 1928 року // [Електронний ресурс] .– Режим доступу до ресурсу: [http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/993_196].
21. О применении процедуры установления минимальной заработной платы: Рекомендация МОТ от 16.06.1928 г.,№ 30 [Электронный ресурс]. – Режим

доступа: <http://belarus.news-city.info/docs/1953-1928by/crxfnm-tcgkfnyj73075.htm>.

22. Європейська соціальна хартія (переглянута): прийнята Радою Європи 3 травня 1996 року, підписана Україною 7 травня 1999 року та ратифікована Законом України від 14 вересня 2006 року №137-V //Відомості Верховної Ради України. –2007. –№51. –Ст.12.

23. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.71 № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – № 50. – С. 375.

24. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України від 07.12.2017 № 2246-VIII // Відомості Верховної Ради України.–2018. – № 3-4. – Ст.26.

25. Конвенція Міжнародної організації праці № 131 про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються 1970 року //У кн. Конвенції та рекомендації, ухвалені Міжнародною організацією праці. 1919–1964. Том I; 1965–1999. Том II. – Женева: Міжнародне бюро праці, 1999.

26. Конвенція Міжнародної організації праці № 99 про процедуру встановлення мінімальної заробітної плати в сільському господарстві 1951 року // [Електронний ресурс] .– Режим доступу до ресурсу: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_230].

27. Конвенція Міжнародної організації праці № 100 про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності 1951 року // [Електронний ресурс] .– Режим доступу до ресурсу: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_002].

28. Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2002 № 1298 //Офіційний вісник України. –2009. –№ 36. –Ст. 1699.

29. Порядок обчислення середньої заробітної плати: Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 08.02.1995 № 100 //Урядовий кур'єр. –1995. –№ 2. –Ст. 27.

30. Порядок проведення компенсації громадянам втрати частини грошових доходів у зв'язку з порушенням термінів їх виплати: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2001 № 159 //Офіційний вісник України. –2001. –№ 8. –Ст. 322.
31. Про колективні договори та угоди: Закон України від 01.07.1993 № 3356-ХІІ // Відомості Верховної Ради України.–1993. – № 36. – Ст. 361.
32. Баранов В. В. Світовий досвід побудови ефективної системи оплати праці на підприємстві / В. В. Баранов. // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2011. – №20. – С. 139–145.
33. Стрельбіцький П. А. Світовий досвід мотивації персоналу та можливість його впровадження в Україні / П. А. Стрельбіцький, О. П. Стрельбіцька. // Пріоритети управління людським капіталом. – 2015. – №10. – С. 323–333.
34. Кваша О. С. Світові моделі мотивації праці на підприємствах: уроки для України / О. С. Кваша. // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – №1. – С. 87-92.
35. Колобердянко І. І. Сучасні системи оплати праці в зарубіжних країнах / І. І. Колобердянко, Ю. А. Редька. // Вісник Запорізького національного університету. – 2015. – №2. – С. 123–130.
36. Інформаційний ресурс цементної галузі України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://cement-ua.at.ua/>.
37. Топольницька Т. Б. Особливості функціонування цементної галузі України в сучасних умовах / Т. Б. Топольницька. // Молодий вчений. – 2017. – №4. – С. 776–779.
38. Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності у січні-вересні 2018 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
39. Історія Одеського цементного заводу [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт компанії CRH – Режим доступу до ресурсу: http://www.crhukraine.com/locations/cement_llc/history.

40. Ковальов А. І. Організація та управління реструктуризацією підприємств промисловості / А. І. Ковальов. – Одеса: Пальміра, 2008. – 316 с.
41. Янковий О. Г. Фактори формування прибутку підприємства. // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2011. - № 43 (3). – С. 289-305.
42. Коробов М. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства / М. Коробов. – Київ: Либідь, 2000. – 285 с.
43. Методичні рекомендації до написання та захисту дипломної роботи магістра для студентів напряму підготовки «Економіка підприємства» / Янковий О.Г., Сталінська О.В., Літвінова В.О. – Одеса: ОНЕУ, Ротапринт, 2016. – 50 с.
44. Дацій О. І. Планування і контроль діяльності підприємства: Навч. посіб./ Гуманітарний ун-т «Запорізький ін-т державного та муніципального управління». – Запоріжжя, 2005.
45. Пасічник В. Г. Планування діяльності підприємства: Навч. посіб. / В. Г. Пасічник, О. В. Акіліна. – К.: Центр навчальної літератури, 2005 – 255 с.
46. Колот А. М. Економіка праці та соціально-трудова відносини / А. М. Колот, О. А. Грішнова. – Київ: КНЕУ, 2009. – 711 с.
47. Костенко Т. О. Основні напрямки використання інноваційних чинників для підвищення продуктивності праці / Т. О. Костенко. // Економічний ноBELівський вісник. – 2014. – №1. – С. 254–261.
48. Вихристюк М. О. Шляхи підвищення мотивації персоналу промислового підприємства в умовах кризи [Електронний ресурс] / М. О. Вихристюк. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <http://repo.uipa.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2503/1/%D0%92%D0%B8%D1%85%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%8E%D0%BA%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf>.
49. Данилейчук Р. Б. Шляхи вдосконалення системи мотивації персоналу підприємства / Р. Б. Данилейчук. // Вісник Прикарпатського університету. – 2014. – №10. – С. 247–253.

50. Економічний аналіз: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальністю 7.050166 „Облік і аудит”. За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир. ПП „Рута”, 2003. – 608 с.
51. Головка Т. Методика аналізу фінансової звітності підприємства. – К.: Компас, 2000.
52. Матюх С.А. Західноєвропейський досвід організації оплати праці / С.А. Матюх // Вісн. ТУП. – 2003. – Ч. 2. – № 6. – С. 155–160.
53. Волгин Н.А. Современные модели оплаты труда: методика и рекомендации по внедрению: [учебник] / Н.А. Волгин. –М.: КНОРУС. – 2002. – 560 с.
54. Литвинюк А. С. Экономический анализ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : – <http://lib.rus.ec/b/165859/read>.
55. Кольбашенко Д. А. Мотивація персоналу як один з факторів підвищення продуктивності праці /Д.А.Кольбашенко //Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2014. – № 2. – С. 237–244.
56. Петрович Й. М. Економіка і фінанси підприємства / Й. М. Петрович, Л. М. Прокопишин-Рашкевич. – Львів: Магнолія, 2014. – 406 с.
57. Суліма Н. М. Економіка і фінанси підприємства / Н. М. Суліма, Л. М. Степасюк, О. В. Величко. – Київ: «ЦП «КОМПРИНТ», 2015. – 466 с.
58. Іляш О. І., Гринкевич С. С. Економіка праці та соціально-трудова відносини: навчальний посібник / О. І. Іляш, С. С. Гринкевич. – Київ: «Ліра-К». 2010. – 476 с.
59. Куликов Г. Підвищення реальної заробітної плати як провідний фактор мотивації праці в перехідній економіці України // Україна: аспекти праці. – 2002. – № 6. – С. 12–17.
60. Мурашко М. І. Менеджмент персоналу / М. І. Мурашко. – Київ: Знання, 2008. – 435 с.
61. Дідоренко А. О. Державне регулювання оплати праці в Україні / А. О. Дідоренко. // ЦФЕНД. – 2018. – С. 34–35.